מספקא ליה אי [א]הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו או הלכה כרבי מחבירו ואפילו מחביריו אמר רב נחמן אמר רב אסור לעשות כדברי רבי קא סבר הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו ורב נחמן דידיה אמר מותר לעשות כדברי רבי קא סבר הלכה כרבי מחבירו ואפילו מחביריו אמר רבא (א) אסור לעשות כדברי רבי ואם עשה עשוי קא סבר מטין איתמר תני רב נחמן בשאר ספרי דבי רב °[1]בכל אשר ימצא לו פרט לשבח שהשביחו יורשין לאחר מיתת אביהן אבל שבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן שקיל ומני רבי היא תני רמי בר חמא בשאר ספרי דבי רב בכל אשר ימצא לו פרט לשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן וכל שכן שבח שהשביחו יורשין לאחר מיתת אביהן דלא שקיל ומני רבנן היא אמר רב יהודה אמר שמואל [א]אין בכור נוטל פי שנים במלוה למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאיתיה ברשותיה אמרי רבנן לא שקיל מלוה מבעיא אלא לרבי ואלא הא דתניא ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים בין במלוה בין ברבית מני לא רבי ולא רבנן לעולם לרבנן ואצטריך סלקא דעתך אמינא מלוה כיון דנקיט שטרא כמאן דגביא דמיא [ב]קא משמע לן שלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה אבל לא ברבית למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאיתיה ברשותיה אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מבעיא אלא לרבי ולרבי ברבית לא והתניא רבי אומר בכור נוטל פי שנים בין במלוה בין ברבית לעולם רבנן היא ומלוה כמאן דגביא דמיא אמר ליה רב אחא בר רב לרבינא איקלע אמימר לאתרין ודריש בכור נוטל פי שנים במלוה אבל לא ברבית א"ל נהרדעי לטעמייהו [ג]דאמר (ב) רבה גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו °אמר ליה אביי לרבה לדידך קשיא לרב נחמן קשיא לדידך קשיא

מאי

מספקא ליה. הא דאמרי' בעירובין (דף מו:) הלכה כרבי מחבירו אי אמרי' דוקא מחבירו כשחולק יחיד עליו אבל לא מחביריו דבכל מקום הלכה כחביריו והכא חביריו פליגי עליה: **ואפילו מחביריו.** בכל מקום וה"ה להך: **אסור לעשות כדברי רבי.** אסור לדון כן דקעבר אלא תטה משפט[ג] דהא אם עשה אינו עשוי כדמפ' לקמיה. קסבר הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. והאי דקאמר אסור לעשות כן ולא קאמר אין הלכה כרבי היינו משום דאמר לעיל כי האי לישנא עשה כדברי רבי עשה אמר איהו נמי אסור לעשות: **אמר רבא** [ד]**(הלכתא) כרבי כו'.** אהא הלכתא לא סמכינן אלא אהלכתא דרב פפא דהוא בתרא לקמן בשמעתין (דף קכה:): **מטין איתמר.** כך נאמר בבית המדרש מטין את הדין אחר דברי חכמים לדון כן לכתחלה ומיהו אי עבד כרבי עבד ולא מהדרינן עובדא והכי מפרשינן לכל מטין איתמר שבגמרא והכי אמרי' בהדיא במס' [כתובות] (דף פד:): **בשאר ספרי דבי רב.** ספרא דבי רב היינו תורת כהנים ברייתא של ספר ויקרא. שאר ספרי דבי רב קרי למדרש של ספר במדבר מוישלחו מן המחנה עד סוף הספר אלה הדברי' כו' ומכילתא דהיינו מדרש אלה שמות מהחדש הזה לכם עד סוף הספר כולהו אקרי שאר ספרי דבי רב. והיינו דאמרינן בעלמא (סנהדרין דף פו.) סתם מתני' רבי מאיר סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון סתם [ה]סדר עולם ר' יוסי [ו]סתם תוספתא רבי נחמיה וכולן אליבא דר' עקיבא: **פרט לשבח ששבחו.** ממילא: **שהשביחו.** כגון בנו בתים ונטעו כרמים או חסרו מזוני או מעות בהוצאת נכסים להשביחן: **אין הבכור נוטל פי שנים במלוה.** אפי' במלוה בשטר: **אליבא דמאן.** כלומר כמאן סבירא ליה שהוצרך לומר כן: **שבחא.** דממילא כגון חפורה והוו שובלי שמוחזק קצת באותן הנכסים: **מלוה.** דאינו מוחזק כלל במעות אלא בשטר דהוה ניירא בעלמא מיבעיא: **לעולם אליבא דרבנן.** והך דקתני ירשו שטר חוב רבי היא: **במלוה.** של עובד כוכבים: **אבל לא ברבית.** אע"פ שכתוב בשטר ומלוה כמאן דגביא דמיא הואיל ונקיט שטרא אבל רבית אע"ג דנקיט שטר וכבר עבר הזמן משמת אביו לא דאין לך ראוי כזה דבר שלא היה שלו מעולם אבל מעות מלוה דקשקיל מעות (ג) הלוהו ונמצא השטר מוחזק בידו במקום מעותיו והרי הוא כמו משכון וזה הכל מודים דמלוה שהניח משכון עליה שקיל פי שנים דבעל חוב קונה משכון וכן פסק ר"ח: הא דשלחו מתם פליגא אהך דרב יהודה אמר שמואל דלעיל ותרוייהו אליבא דרבנן מר משוי ליה מוחזק כיון דנקיט שטרא ומר לא חייש לשטרא דניירא בעלמא הוא. וי"מ דהא דשלחו מתם במלוה של עובד כוכבים כדקתני אבל לא ברבית והך דרב יהודה אמר שמואל במלוה של ישראל ולא פליגי והבל הוא בידם דאדרבה איפכא מסתברא דבמלוה של ישראל הוי מוחזק טפי ממלוה של עובדי כוכבים אחר פיהם דבר שוא: **נהרדעי לטעמייהו.** אמימר כרב נחמן סבירא ליה דתרוייהו הוו מנהרדעא כדאמר אמימר (לעיל ד' לא.) אנא מנהרדעא אנא וסבירא לי כו'. דתרוייהו סבירא להו דמעות שאדם חייב לחבירו הוי מוחזק בהן: **גבו קרקע.** בחוב מלוה אביהן אין לו לבכור פי שנים דמעות הלוהו ולא קרקע אבל גבו מעות יש לו שהרי מעות הלוהו ובמעות חשבינן ליה מוחזק אליבא דשלחו מתם והיינו כאמימר דדרש בכור נוטל פי שנים במלוה דהיינו מעות ורב נחמן לפרושי אתא האי דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה. ול"נ דהאי דאמרי' נהרדעי לטעמייהו לא בא למעט דברי רבה דאמר גבו קרקע יש לו דהא אמימר סתמא דרש בכור נוטל פי שנים במלוה לא שנא קרקע ולא שנא מעות אלא למעוטי מדרב יהודה אמר שמואל אתא דאמר לעיל אליבא דרבנן דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואמימר סבירא ליה כדשלחו מתם וכרב נחמן ורבה דסבירא להו כדשלחו מתם: **גבו קרקע.** מבעל חוב יש לו לבכור פי שנים דהאי קרקע אשתעבד לאבוהון בחייו וכמי שהיה לו במשכון דמי ואחשבינן ליה מוחזק ליטול הבכור פי שנים: **גבו מעות אין לו.** דמלוה להוצאה ניתנה והני מעות אחריני נינהו וכאילו לא הוחזק בם אביהן:

מ"ש

מספקא ליה אי הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו או אפילו מחביריו. תימה דבכולי גמרא אומר דאין הלכה כרבי מחביריו והכא מספקא ליה ותו דרב נחמן דידיה אמר אפי' מחביריו וקיי"ל כרב נחמן בדיני והא קיימא לן דאין הלכה כרבי מחביריו ומפרש ר"ת דדוקא הכא מספקא ליה אבל בעלמא לא וכן לרב נחמן [א] אבל קצת קשה דקאמר רב נחמן מותר לעשות כדברי רבי וכיון דסבירא ליה הכא שהלכה כרבי מחביריו אמאי קאמר מותר חייב לעשות הוה ליה למימר ותו דקאמר קסבר רבא מטין איתמר כלומר מטין הדבר לעשות כרבנן לכתחלה ובכל הגמרא לא קאמר מטין אלא על אותו שפסק הלכה כמותו כדאמרי' בהכותב (כתובות דף פד:) גבי הלכה כר"ע מחבירו מר סבר הלכה איתמר ומר סבר מטין איתמר והכא לא הוזכרה הלכה אלא על רבי ולא על רבנן ונראה לר"י דהכי מספקא ליה אי הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו שפסקו כך בהדיא:

אין הבכור נוטל פי שנים במלוה. כרבנן מוקי לה ובמלוה בשטר מה שפירש הקונטרס לעיל גבי ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים שהשטר הוי הגוף ומלוה הוי שבח אין נראה דא"כ אמאי אמרי רבנן דאין הבכור נוטל פי שנים דכיון שיחלקו שטרות ויטול בשטרות פי שנים שהן הגוף יטול גם השבח שיבא אח"כ שהיא המלוה דהא פשיטא דאחר שיחלקו כל השבח שיבוא מחלקו שהוא שלו:

נהרדעי לטעמייהו. לפירוש ר"ת דבסמוך דפי' דרב נחמן אליבא דנפשיה אית ליה בין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו אתי שפיר הא דקאמר הכא נהרדעי לטעמייהו דאמימר נמי סתמא קאמר דנוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע בין גבו מעות אבל לפ"ה דמפרש בסמוך דרב נחמן אליבא דנפשיה אית ליה בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו לא יתכן הא דאמר נהרדעי לטעמייהו:

גבו מעות יש לו. פי' הקונטרס משום דמעות יהיב ומעות שקיל ואין נראה דבפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מג.) דפריך אמאי לאוקי רבה ורב נחמן הא דאין בעל יורש [ז][נזקי] אשתו לר"ע היינו דוקא בגרושה ולוקמה לרבה כגון שגבו מעות ולרב נחמן כגון שגבו קרקע דהוה ליה ראוי למה ליה למינקט קרקע דגבו מעות נמי הוי ראוי דהא דאמר הכא גבו מעות יש לו והוי מוחזק היינו משום דמעות יהיב מעות שקיל אבל התם גבי נזק דלא יהיב מעות מודי רב נחמן דגבו מעות נמי הוי ראוי ואין לפרש דהכי פריך ולוקמה לרבה בגבו מעות ולרב נחמן אף בגבו קרקע דהא לרבה נמי הוה מצי למינקט בין בגבו קרקע בין בגבו מעות דהכי אית ליה בפ' גט פשוט (לקמן דף קעה:) אלא משום דלרב נחמן לא מצי למינקט אלא חדא דהיינו בגבו קרקע נקט נמי לרבה חדא אלא נראה דטעמא דרב נחמן דאמר גבו מעות יש לו משום דדרך בע"ח לפרוע בחובם מעות ולא קרקע והוי מוחזק בגבו מעות משום דסמיכי עלייהו [ב] אבל קרקע שאין דרך קרקע ליתן בחובם לא סמכי עלה ולא הוי מוחזק[ג]:

לטעמייהו

עין משפט נר מצוה

נב א ב מיי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ה סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ז:

רבינו גרשום

אלמא קסבר מטין אתמר. ולא דרשי' לה בפרקא ולכתחלה לא עבדינן כוותיה. אבל אי עבד לא מהדרינן: בשאר ספרי דרב. זו מכילתא וספרי דלא קרי ספרי דבי רב אלא תורת כהנים לחוד: ומני. [רבי] דהכי אמר לעיל: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הבכור נוטל פי שנים במלוה. שאם חייב אדם לאביהן מלוה אין הבכור נוטל פי שנים משום דלא קרינן ביה בכל אשר ימצא לו: מלוה. דלא אתא לידיה מיבעיא. אלא אליבא דרבי דהאי מלוה לא אתא לידיה דאבוה: אלא הא דתניא. לעיל ירשו כו': לא לעולם רבנן. ודקא קשיא לך השתא שבחא דממילא אתי אמור רבנן כו'. אפי' הכי אצטריך למימר דאינו נוטל דסד"א מלוה כיון דנקיט שטרא בידיה כמאן דגביא דמי ונוטל פי שנים קמ"ל דאפי' הכי אינו נוטל: שלחו מתם. מארץ ישראל לבבל: בכור נוטל פי שנים במלוה. דכמאן דגביא דמיא: אבל לא ברבית. שחייב לו עובד כוכבים משום דלא אתא לידיה: מלוה מבעיא. דהוא הדין דלא שקיל: אלא אליבא דרבי. נוטל במלוה פי שנים משום דמטא לידיה דאבוה אבל לא ברבית דלא אתא לידיה דאבוה: לעולם אליבא דרבנן. ומשום הכי שקיל פי שני' [דמלו'] כמאן דגביא דמיא: אמר ליה נהרדעי לטעמייהו. דאמימר ורב נחמן נהרדעי הוו: דאמר רב נחמן גבו קרקע. בחוב של אביהן אין לו לבכור פי שנים משום דהאי קרקע לא שבק אבוהון גבייהו אלא מעות של מלוה זו היא ברשות אביהם ושבק אבוהון גבייהו ומשום הכי בכור נוטל פי שנים במלוה והיינו (טעמא) נהרדעי לטעמייהו: רבה אמר גבו קרקע יש לו. משום דאחריות קרקע יש לו שכן כתוב בשטר דאי לא יהיב להו מעות טרפי מקרקע: אבל גבו מעות אין לו. משום דלאו הני מעות שבק אבוהון גביהון משום הכי אינו גובה: אמר לי' אביי לרבה לדידך. דאמרת גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו קשיא. ולרב נחמן בר פלוגתך קשיא: לדידך

מסורת הש"ס

א) [עירובין מו: פסחים כז. כתובות כא. נא.], ב) ב"ק מג. לקמן קעה:, ג) [דברים טז], ד) אסור לעשות כצ"ל, ה) [יבמות פב:], ו) [סנהדרין פו.], ז) ר"מ,

תורה אור השלם

1 כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: דברים כא יז

גליון הש"ס

גמרא בכל אשר ימצא לו פרט. עי' לקמן דף קכו ע"ב תוס' ד"ה והלכתא: **שם א"ל אביי לרבה.** כעין זה יומא דף מו ע"א פסחים דף לג ע"ב מו"ק דף ג ע"ב [עירובין מט:]:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא (אסור לעשות וכו' עשוי) תא"מ ונ"ב גירסת רשב"ם ותוס' היא אמר רבא הלכתא כרבי ואם עשה עשוי: **(ב)** שם נהרדעי לטעמייהו דאמר רב נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו ורבה אמר גבו מעות אין לו גבו קרקע יש לו כצ"ל: **(ג)** רשב"ם ד"ה אבל לא וכו' דקשקיל מעות שהלוהו:

מוסף רש"י

הלכה כרבי מחבירו. במקום יחיד, **ולא מחביריו.** במקום רבים (פסחים כז.). **גבו קרקע יש לו.** גבו יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם, יש לו לבכור פי שנים, דהוה ליה כמוחזק, דהאי קרקע אשתעבד ליה לאבוהון (ב"ק מג.) **דכמאן** דמשעבד בחיי אבוהון דמי, וקרינא ביה בכל אשר ימצא לו (לקמן קעה:). **גבו מעות אין לו.** פי שנים, דלאו הני מעות הניח אביהן והוי ראוי (ב"ק מג.). **ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו.** דכמוחזק דמי, שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו (שם) ודמי טפי לאשר ימצא לו (לקמן קעה:). **גבו קרקע אין לו.** דקרקע לא הניח אביהם והוי ראוי (ב"ק מג.).

מוסף תוספות

א. ורבא נמי ה"ק בהא מטין אתמר אבל בעלמא עשה כדברי רבינו לא עשה כלום. רמב"ן. ב. ומוסיף הרשב"א: וכל שיש לו מעות אי אפשר לסלקו בקרקע ואפי' תולה מעותיו באחר כופין אותו לטרוח ולמכור ולהביא מעות דאלמא כשם שנתן מעות כך דעת שניהם להשיב לו מעות. ג. והאי טעמא שייכא בנזקין. רמב"ן.